

Keerpunt?

De *Miljoenennota 1984* verschijnt op een cruciaal tijdstip in de Nederlandse economie: zal ons land er in slagen mee te profiteren van de internationale conjuncturele opleving nu deze wat vastere vormen begint aan te nemen, of gaat het internationale conjunctuurherstel aan onze deur voorbij? Vanzelfsprekend is het in de eerste plaats een kwestie van het bedrijfsleven zelf om ervoor te zorgen dat het in de internationale concurrentiestrijd de boot niet mist, maar daarnaast is het toch ook de verantwoordelijkheid van regering en parlement om met behulp van het sociaal- en financieel-economische beleid zo gunstig mogelijke voorwaarden te scheppen voor het tot stand brengen van de aansluiting bij het internationale economische herstel. Zoals bekend volgt het kabinet-Lubbers op economisch gebied drie sporen: sanering van de publieke financiën, versterking van de marktsector en herverdeling van de beschikbare arbeid. Het is interessant om te bekijken hoe dit drie-sporenbeleid in de eerste miljoenennota van het kabinet in concrete maatregelen wordt vertaald en welke bijdrage van het beleid is te verwachten voor het naderbij brengen van het beoogde economische herstel.

Het moet gezegd worden dat het kabinet zijn eerste spoor, de *sanering van de publieke financiën*, met overgave volgt. Nu de toestand van 's rijks financiën nog slechter blijkt dan eind vorig jaar werd voorzien, aarzelt het kabinet niet om méér om te bouwen dan de f. 7 mrd. die in het regeerakkoord zijn vastgelegd. Het bezuinigingspakket dat wordt gepresenteerd (f. 10,6 mrd. op kasbasis; f. 11,7 mrd. op jaarbasis) kan niet anders dan zeer drastisch worden genoemd na de f. 13 mrd. die dit jaar al zijn bezuinigd. Niettemin daalt het financieringsstekort nog slechts met 0,3% in plaats van met 1% zoals in het regeerakkoord is afgesproken. Wel gaat ook de collectieve-lastendruk met 0,9% omlaag. Met enige ingehouden trots schrijft minister Ruding van Financiën in het „woord vooraf” bij de *Miljoenennota* dan ook dat deze maatregelen in 1984 een „ommekeer” binnen bereik brengen wat betreft het uit de hand lopen van de collectieve uitgaven, „hoewel voor een werkelijke sanering van de openbare financiën ook in de jaren na 1984 nog zeer aanzienlijke beleidsinspanningen verricht zullen moeten worden”. Het lijkt er inderdaad op dat hier een keerpunt kan worden bereikt. De begroting voor 1984 ziet er solider uit dan we de laatste jaren gewend waren. Bovendien is het begrip dat aan ingrijpende bezuinigingen niet valt te ontkomen, alom toegenomen. Als nu de internationale conjunctuur wat mee wil werken is er een behoorlijke kans dat de verwachte vermindering van het financieringsstekort en de collectieve-lastendruk inderdaad wordt gerealiseerd. Dit is van groot belang, niet alleen omdat de rentelasten op de staatsschuld als een zwaard van Damocles boven de publieke sector hangen, maar ook vanuit psychologisch gezichtspunt omdat dan eindelijk een halt wordt toegeeroepen aan de schijnbaar oncontroleerbare ontwikkelingen in de collectieve sector die twijfel hebben gezaaid omtrent de interne stabiliteit van de Nederlandse economie. Als het vertrouwen van beleggers en investeerders op dit punt kan worden hersteld is dat zeker een belangrijke stap in de richting van economisch herstel.

De zeer forse ombuigingen, vooral op de sociale-zekerheidsuitkeringen en de salarissen van ambtenaren en trendvolgers, hebben evenwel — zeker in combinatie met de sterke loonmatiging in het bedrijfsleven — tot gevolg dat de binnenlandse bestedingen opnieuw sterk onder druk komen. Het volume van de particuliere consumptie daalt in 1984 voor het vijfde achtereenvolgende jaar. Het consumptievolume per hoofd van de bevolking komt daarmee op het peil van ongeveer 10 jaar geleden. Het beleid blijft hardnekkig gericht op een versterking van de exportpositie via verlaging van de arbeidskosten; de inkrimping van de binnenlandse sectoren wordt daarbij op de koop toe genomen. Het succes van dit beleid is zeer beperkt. De terreinwinst op de buitenlandse markten wordt vrijwel tenietgedaan door het afzetverlies in het binnenland. Terwijl het volume van de wereldhandel in 1984 naar verwachting met 4% stijgt, gaat het produktievolume van bedrijven in Nederland maar met 1% omhoog. Vanzelfsprekend heeft dit ernstige consequenties voor de werkgelegenheid. De afbraak van arbeidsplaatsen gaat door. Het enige lichtpuntje is dat het tempo van de afbraak in 1984

wat lager komt te liggen dan in 1983 (50.000 arbeidsjaren tegenover 90.000 in 1983).

Een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting om de binnenlandse bestedingen op peil te houden wordt in de *Miljoenennota 1984* niet overwogen. De wenselijkheid daarvan wordt wel erkend, maar verkleining van het financieringsstekort krijgt voorrang. Wel vindt er enige verlaging van sociale premies plaats. De consument plukt daar echter geen vruchten van omdat gelijktijdig de BTW met 1% wordt verhoogd. De ruimte die er is voor belastingverlichting wordt geheel naar het bedrijfsleven gesluisd. Dit past in het tweede beleidsspoor van het kabinet: de *versterking van de marktsector*. Het tarief van de vennootschapsbelasting gaat van 48% naar 43% en voor zelfstandigen die onder de inkomstenbelasting vallen is een vergelijkbare belastingverlaging voorzien. Merkwaaardig genoeg ontbreken in de *Miljoenennota* argumenten om de effectiviteit van deze belastingmaatregelen toe te lichten. Er wordt slechts op gewezen dat op korte termijn nauwelijks effecten zichtbaar zullen zijn omdat veel bedrijven de lastenverlichting eerst zullen gebruiken om de slechte vermogensverhoudingen te verbeteren. Pas daarna zullen zij nieuwe investeringen plegen. Vooral in het licht van de offers die elders worden gebracht is het nogal onbevredigend dat hier de miljarden zo eenvoudig uit de staatskas wegvloeien. Men zou op zijn minst een afweging verwachten van de effecten van verlichting van de vennootschapsbelasting tegenover die van verlaging van de loon- en inkomstenbelasting. Bovendien verbaast het dat niet is gewacht op de uitkomsten van een studie naar de dubbele belasting op uitgedeelde winsten, die waarschijnlijk zou hebben uitgewezen dat het veel effectiever is dàar eerst iets aan te doen alvorens het Vpb-tarief te verlagen. Al met al resulteert het tweede beleidsspoor in enige vermindering van de arbeidsinkomensquote en een lichte stijging van het investeringsvolume. Hoewel dit lichtpuntjes zijn, zijn zij duidelijk nog te zwak om al van een naderend herstel te kunnen spreken. Zij bieden ook geen oplossing voor het probleem van het ongunstige exportpakket, dat qua goederensamenstelling en geografische spreiding slecht is afgestemd op de internationale groei-markten.

Het derde spoor is de *herverdeling van de beschikbare arbeid*. Dit is nader uitgewerkt in de *Werkgelegenheidsnota* die tegelijk met de *Miljoenennota* aan het parlement is aangeboden. Ondanks alle woorden die eraan vuil worden gemaakt, blijkt duidelijk dat het herverdelingsbeleid volstrekt ontoereikend is om de snelle stijging van de werkloosheid ongedaan te maken. De 2%-looninlevering die op basis van het Stichtingsakkoord in november vorig jaar in de meeste cao's in het particuliere bedrijfsleven is overeengekomen, levert naar schatting slechts enkele duizenden arbeidsplaatsen op. In de collectieve sector wordt naar een hogere herbezetting gestreefd — de ambtenaren en trendvolgers dienen daarvoor 2% extra in te leveren — maar tegelijkertijd vindt er over vrijwel de hele linie een personeelsreductie van 2% plaats, zodat per saldo geen toename van het aantal arbeidsplaatsen optreedt. De afbraak van de werkgelegenheid in bedrijven gaat intussen — zij het in iets lager tempo dan in het afgelopen jaar — door, terwijl de stijging van het arbeidsaanbod omvangrijk blijft. De werkloosheid loopt in 1984 dan ook met ca. 100.000 arbeidsjaren op tot een jaargemiddelde van 900.000, bijna 17% van de beroepsbevolking.

Voor zover er op basis van de beleidsvoornemens en de economische vooruitzichten in resp. de *Miljoenennota 1984* en de *Macro Economische Verkenning 1984* van een „keerpunt” kan worden gesproken, betreft dit uitsluitend de sanering van de publieke financiën. Wat de versterking van de marktsector betreft is het nog te vroeg om van een keerpunt te spreken; alleen dat deel van de marktsector dat voor de export werkt krijgt een beetje lucht, de binnenlandse producenten daarentegen worden verder onder druk gezet. Van een keerpunt is allerminst sprake als het gaat om de bestrijding van de werkloosheid. De groep die zal profiteren van het herstel van de economie — als het komt — slinkt zienderogen. Misschien wordt 1984 het jaar dat goed was voor de economie maar slecht voor de mensen.

L. van der Geest